

بررسی انطباق مصالح به کار رفته در ساختمانهای بلند مرتبه با شرایط اقلیمی و آسایش ساکنان (نمونه موردی شهر همدان)

خلیل گودرزی سروش*، محمد مهدی گودرزی سروش**،
حسن ریحانی همدانی***، سیمین غلامی****، امیرحسین سماوات اکباتان*****

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۷/۱۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۳/۱۱/۱۴

چکیده

انسان همواره در طول تاریخ سعی می نماید به منظور ایجاد سرپناهی مناسب برای سکونت آن را با محیط پیرامون خود هماهنگ سازد تا بتواند شرایط مناسبی برای ادامه حیات خویش ایجاد کند و در حقیقت نوع ساخت و معماری در این شرایط مناسب دخالت مستقیمی دارد. اما امروزه معماری های متفاوتی به وجود آمده که به وسیله عدم توجه به اقلیم و شرایط زیست اقلیمی آسایش را از ساکنین آنها سلب نموده است. مساله این است که آیا امروزه در ساخت بناهای بلند مرتبه مورد استفاده قرار می گیرد یا توجه به اقلیم منطقه انتخاب می شود؟ و آیا این موارد می تواند بر آسایش ساکنین تاثیرگذار باشد؟ در این مقاله به عنوان نمونه موردی دو ساختمان بلند مرتبه از دو طبق متفاوت ساختمانهای بلند شهر همدان انتخاب شده است و با استفاده از نظرسنجی از ساکنین، داده های آن به وسیله نرم افزار spss تحلیل شده است. بدین ترتیب ساکنین ساخته شده است در نبود آسایش حرارتی سکونت دارند. تابش آفتاب از جداره های شیشه ای و جریان هوای سرد از درزهای بین مصالح وارداتی ساخته شده است که باعث مختل شدن آسایش ساکنین می شود. توجه به این نکته ضروری است که استفاده از مصالح مناسب در نماسازی و ساخت و ساز ساختمانهای بلند مرتبه یکی از عوامل مهمی است که از نظر صرفه جویی در مصرف انرژی و دست یابی به آسایش ساکنین نقش اساسی را ایفا می کند.

واژگان کلیدی

مصالح، ساختمان های بلند، شرایط اقلیمی، آسایش حرارتی، همدان

* مریب، گروه معماری، دانشگاه پیام نور همدان، ایران

** استادیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران

*** مریب، گروه مدیریت پژوهش، دانشگاه پیام نور همدان، ایران

**** دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری دانشگاه بوعلی سینا، همدان

***** دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری دانشگاه بوعلی سینا، همدان

- مقاله حاضر بر گرفته از طرح پژوهشی «بررسی انطباق مصالح به کار رفته در ساختمان های بلند مرتبه شهر همدان با شرایط زیست اقلیمی آن» است که از طرف معاونت پژوهشی دانشگاه پیام نور حمایت مالی شده است.

مقدمه

امروزه با پیشرفت صنعت ساختمان و افزایش جمعیت میل به سوی بلند مرتبه سازی روز به روز سرعت بیشتری به خود گرفته است. که با سرعت یافتن این مقوله و عدم شناخت کافی به معماری بومی توسط طراحان ساختمانها بدون توجه به شرایط زیست اقلیمی سایت خود قد علم می کنند که این خود تعاتی مثل ناهمخوانی با محیط، سلب آسایش از ساکنین آنها و همچنین افزایش هزینه هایی که برای گرمابی و سرمایش و در کل برای ایجاد آسایش خود می کنند، را به همراه خواهد داشت. در این راستا شناخت معماری بومی و کاربرد مصالح بومی که با شرایط زیست اقلیمی منطقه همخوانی داشته باشد حائز اهمیت است. متاسفانه نمای کامپوزیت به واسطه سرعت اجرا و سبکی و قیمت ارزان به مرور در چند سال اخیر به نهادهای پر کاربرد در فضاهای شهری مطرح گردیده است. این مصالح برخلاف مبدأ برگرفته از آن در برخی از کشورهای اروپایی، متاسفانه در حد پوشش ظاهری بنا مورد استفاده قرار می گیرند. در صورتیکه این مصالح باید برای سهولت اجرایی فرم های خاص و ترکیبات معمارانه به کار روند، اما در ایران از این سهولت اجرایی تنها برای کاهش زمان اجرا و هزینه استفاده می شود. علاوه بر این ها به علت وارداتی بودن این مصالح باعث شده است که مصالح بومی با کیفیت بالا و دوام عمر زیاد از خود را از دست بدده و تلاش برای بهبود کیفیت آنها کمزنگ گردد. نکته مهم و اساسی دیگر اینست که بدليل ظرفیت گرمایی ویژه این مصالح که با شرایط اقلیمی ایران تا حدودی ناسازگار می باشد سبب اتلاف انرژی گرمایی و سرمایی می شود. سطح صاف و نسبتاً براق این مصالح به دلیل افزایش انعکاس گرمایی در محیط و منظر شهری تا حدود زیادی دمای متوسط هوا را بالا می برد.

بنابراین در این تحقیق سعی می شود که با مطالعه مصالح بومی در ناحیه شهر همدان و بررسی دو ساختمان بلند مرتبه در این شهر به عنوان نمونه موردنی، مورد ارزیابی قرار گیرند و در نهایت با توجه به امکانات و توانایی ها و محدودیت ها و با بهره گیری از روش ها و مدلهای تصمیم گیری، نتیجه بهینه ای از تاثیر کاربرد مصالح بومی ارائه گردد. مهمترین هدف از انجام این تحقیق بررسی استفاده صحیح از مصالح در ساختمان های بلند مرتبه با توجه به شرایط زیست اقلیمی می باشد. زیرا مهمترین تاثیر استفاده از مصالح مناسب و همخوان با شرایط هر منطقه تأمین آسایش ساکنین می باشد.

بطور کلی می توان اهداف مورد نظر در این تحقیق را به شرح زیرمورد مطالعه قرار داد:

- شناسایی مصالح بومی مورد استفاده در شهر همدان
- بررسی و شناخت جنبه های آسایش ساکنین در برجهای بلند مرتبه

۳- تعیین جایگاه فعلی ساختمانهای بلند مرتبه شهر همدان از نظر توجه به کاربرد مصالح همخوان با شرایط زیست اقلیمی روش تحقیق در این مقاله مبتنی بر مطالعات استادی و روش پیمایشی توصیفی و مشاهده ای است. در قسمت مطالعات استادی با مرور مستندات مهم و برجسته در ارتباط با آسایش حرارتی سعی در استخراج چهارچوب نظری مناسبی برای متندلوژی تحقیق شده است. در زمینه، بیان رویکرده تحلیلی و استنتاجی، ابتدا به مفهوم پنهانه های اقلیمی، مصالح مناسب و رابطه آن با آسایش حرارتی می پردازد و سپس با استناد به مطالعات ابعاد آسایش حرارتی تشریح می شود و در نهایت با استخراج شاخص های آسایش حرارتی با روش پیمایشی و مشاهده ای و استفاده از تحلیل های آماری به ارزیابی آن در نمونه موردنی می پردازیم.

مرور ادبیات موضوع

پنهنه های آب و هوایی ایران

بر اساس مطالعات انجام شده توسط دکتر منصوره طاهباز و شهربانو جلیلیان، ایران دارای ۸ پنهنه متنوع آب و هوایی به شرح زیر می باشد (طاهباز و جلیلیان، ۱۳۸۴):

پنهنه اقلیمی ۱- شامل نقاط حاشیه دریای خزر، دشت ترکمن صحرا، دشت مغان و ... که دارای تابستان های نسبتاً گرم و زمستان های نسبتاً سرد و میزان رطوبت زیاد است. در این اقلیم تأمین آسایش انسان به دلیل رطوبت زیاد با مشکلاتی همراه است. شهرهایی چون آمل، بابل، ساری، لاهیجان، ازولی، آستانه، رشت، گرگان و گنبد در این گروه اقلیمی قرار دارند.

پنهنه اقلیمی ۲- شامل مناطق کوهستان با ارتفاع زیاد است. که دارای تابستان های مطبوع و زمستان های بسیار سرد است. در این اقلیم تأمین آسایش انسان در موقع سرد با مشکلاتی همراه است. شهرهایی نظیر آبلی، لار پلور، لیقوان و سراب دارای این اقلیم هستند.

پنهنه اقلیمی ۳- شامل مناطق کوهپایه ای نسبتاً مرتفع که دارای تابستان های تا حدودی گرم و زمستان های سرد است. در این اقلیم آسایش انسان هم در موقع گرم و هم در موقع سرد با مشکلاتی همراه است. شهرهای زیادی چون ارومیه، خوی، اردکان فارس، تبریز، خوانسار، زنجان، سقز، شهر کرد، قوچان، گلپایگان، مهاباد، میمه، همدان دارای این اقلیم می باشند.

پهنه اقلیمی ۴- شامل مناطق کوهپایه ای کم ارتفاع که دارای تابستانها و زمستانهای گرمتر از گروه سوم است. در این اقلیم تامین آسایش انسان هم در موقع سرد با مشکلاتی همراه است. شهرهایی چون سنتج، قزوین، تفرش، کرمانشاه، مشهد، نظری، اراک، تربت حیدریه، کرمان و ملایر در اقلیم کوهپایه های کم ارتفاع قرار دارند.

پهنه اقلیمی ۵- شامل مناطق واقع در دشت های مرکزی ایران که دارای تابستان های گرم و خشک و زمستانهای سرد است. در این اقلیم تامین آسایش انسان هم در موقع گرم و هم در موقع سرد با مشکلاتی همراه است. شهرهایی چون اردستان، اصفهان، سمنان، سبزوار، شیراز، تهران و یزد در اقلیم دشتی واقع شده‌اند.

پهنه اقلیمی ۶- شامل مناطق واقع در حاشیه کوهپایه مرکزی ایران که دارای تابستان های بسیار گرم و کویری و زمستان های نسبتاً سرد است. در این اقلیم تامین آسایش انسان بخصوص در تابستان با مشکلاتی همراه است. شهرهایی چون خور بیانک، طبس، بهم، قم، کاشان و گچساران در اقلیم کویری واقع شده‌اند.

پهنه اقلیمی ۷- شامل بخش هایی از خوزستان و حوزه آبریز جازموریان که دارای تابستان های بسیار گرم و نیمه خشک و زمستان های معتدل است. در این اقلیم تامین آسایش انسان در تابستان با مشکلاتی همراه است. در این اقلیم به دلیل بالا بودن رطوبت نسبی هوا، نمی‌توان هم چون مناطق کویری از برودت تبخیری برای خنک کردن محیط به خوبی استفاده کرد. شهرهایی نظری آبادان، اهواز، دزفول، شوشتر، خرمشهر، مسجد سلیمان و ایرانشهر دارای این اقلیم می‌باشند.

پهنه اقلیمی ۸- شامل سواحل و جزایر خلیج فارس و دریای عمان که دارای تابستان های بسیار گرم و مرطوب و زمستان های معتدل است. در این اقلیم تامین آسایش به دلیل گرمای شدید تواند با رطوبت بالا با مشکلاتی همراه است. شهرهایی چون بندر دیر، بندر لنگه، بهار، بندر عباس، بوشهر، جاسک، جزایر خارک، قشم و کیش دارای این اقلیم می‌باشند.

جاداره مناسب بر اساس پهنه اقلیمی

کلیه نقاط واقع در اقلیم ۲ و ۳ دارای معدل حداقل دمای سرديرين ماه سال کمتر از ۵- درجه سانتیگراد و معدل حداکثر دمای گرم ترین ماه سال ۲۵-۳۴ درجه است. اين مناطق معمولاً دارای کمتر از ۳ ماه با معدل حداکثر حدود ۳۰ درجه می‌باشند. تقریباً در تمام طول سال بیشتر (از ۱۰ ماه سال) دارای نوسان دمای روزانه بیش از ۱۰ درجه است که گاه به بالاتر از ۱۵ درجه نیزمی رسد. در این مناطق ۳-۵ ماه از سال شب ها حتماً میان اتفاق می‌افتد. در ۷-۵ ماه شب ها و تا ۴ ماه روزها احتمال وقوع میان وجود دارد. در این مناطق شرجی رُخ نمی‌دهد. ۳/۵ تا ۵/۵ ماه از سال یخندهان وجود دارد(طاهباز و جلیلیان، ۱۳۸۴). با توجه به این توضیحات مشکل اصلی این گونه مناطق سرمای شدید و طولانی و یخندهان های متوالی است که بروز معیان در جداره ها را نیز موجب می‌شود. در چنین شرایطی جداره های خارجی باید دارای عایق حرارتی در سطح بیرونی باشد تا از اتلاف حرارت ساختمان جلوگیری شود، در عین حال داشتن ظرفیت حرارتی زیاد(خازن) می‌تواند نقش مهمی در حفظ گرمای تولید شده در داخل بنا ایفا نماید. این جداره ها باید از مصالح و با ضخامتی ساخته شود که دیوارها دارای $U=0.85$ باشد. سطوح خارجی جداره باید با رنگ های تیره و بافت صاف و صیقلی پوشیده شود. همچنین از وزش باد در موقع سرد به بنا جلوگیری به عمل آمده و درها و پنجره ها درزیندی شود(طاهباز و جلیلیان، ۱۳۸۴).

ساختمان های بلند

اگرچه ساختمان های بلند مرتبه در ایران بر اساس ضوابط و مقررات شورای عالی معماری و شهرسازی ایران مصوب سال ۱۳۷۷ به ساختمان های بالای ۶ طبقه گفته شده، اما این تعریف براساس طرح جام تهران، مصوب سال ۱۳۸۶ به ساختمان های بالای ۱۲ طبقه اطلاق شده است(سند اصلی مصوب طرح جام شهر تهران، ۱۳۸۶). مشکل اساسی تعریف ساختمان های بلند مرتبه از بعد نظر شهری این است که این تعریف از انعطاف لازم برخوردار نیست. زیرا ساختمان بلند دارای یک مفهوم نسبی است که باید علاوه بر ارتفاع آن، به موارد دیگری نیز توجه شود. به همین دلیل، تعریف ساختمانهای بلند در رابطه با مسایل شهری می‌تواند ترکیبی از متغیرهای کمی و کیفی باشد. بطوط مثال در برخی از مناطق انگلستان، ساختمانهای بلند براساس ارتفاع، تاثیر گذاری بر محیط اطراف یا تاثیر عده ب خط آسمان تعريف می شود (Westminster city Hall , 2009 ; Leicester city council, 2007n; Mayor of London, 2001). اگر بنایی یکی از این شرایط را داشته باشد، ساختمان بلند مرتبه محسوب می‌شود. به طور مثال با این شرایط یک ساختمان با ارتفاع متوسط هم به شرط تاثیرگذاری در خط آسمان یا محیط اطراف می‌تواند تابع ضوابط بلند مرتبه سازی باشد. بر همین اساس، منظور از ساختمان بلند مرتبه در این تحقیق عبارت است از بنایی که به دلیل بلندیش تاثیر عده در خط آسمان دارد.

روندهای بلندمرتبه سازی در شهرهای ایرانی

«پدیده بلند مرتبه سازی در ایران از اواسط سده حاضر در تهران و سپس در شهر های بزرگ شکل عملی به خود گرفت و به تدریج به سایر نقاط کشور سرایت کرد» (مشکنی: ۴۹۳). تاریخچه بلندمرتبه سازی نوین در ایران به حدود دهه ۳۰ باز می‌گردد. در این سال ها

(۱۳۲۸-۳۰) نخستین ساختمان بلند مرتبه به سبک غربی در تهران توسط مهندس خانشقانی در خیابان جمهوری (نادر سابق) با ۱۰ طبقه ساخته شد. اسکلت این ساختمان از بتون آرمه و مجهز به دو آسانسور بود که هنوز هم در حال استفاده است (صفوی، ۱۳۸۰: ۱۸). در سال های ۱۳۳۹-۴۱، در محل تقاطع خیابان فردوسی و جمهوری (شه سابق)، ساختمان تجاری ۱۶ طبقه ای به نام "پلاسکو"، متعلق به القانیان ساخته شد که گفته می شود، طراحان آن اسرائیلی بوده اند، این اولین ساختمان با اسکلت فلزی در ایران بود. دو سال بعد، ساختمان تجاری ۱۳ طبقه آلミニوم نیز با اسکلت فلزی در خیابان جمهوری با سرمایه القانیان ساخته شد که دارای دو آسانسور نیز بود، از جمله ساختمان های بلند مرتبه دهه ۱۳۴۰، ساختمان "بانک کار" بود که در خیابان حافظ احداث شد. با وقوع انقلاب اسلامی، بلند مرتبه سازی تقریباً به مدت بیش از ۱۰ سال متوقف شد. در این سال ها، ساخت و ساز این نوع ساختمان ها به تکمیل مجموعه های مسکونی نیمه تمام محدود ماند (آبادی، ۱۳۷۴: ۹). «موج جدید بلند مرتبه سازی در سالهای پایانی دهه ۱۳۶۰، در پی افزایش قیمت زمین و آغاز فروش تراکم از سوی شهرداری تهران آغاز شد و از بخش های شمالی تهران شروع و تمامی مناطق تهران را تحت پوشش خود قرار داد» (صفوی، ۱۳۸۰: ۱۹). اولین مرحله بلند مرتبه سازی در همدان را می توان پس آغاز جنگ تحمیلی به هدف اسکان جمعی از هموطنان جنگ زده جنوب غرب کشور در بلوار آیت الله کاشانی به صورت مجمعیت های بلند مرتبه مشاهده کرد اما واقعیت این است که به دلیل فقدان زمینه فرهنگی این نوع زندگی، حدود پنج سال بعد از آن هم پدیده بلند مرتبه سازی از جایگاه کم ارزشی برخوردار بود تا این که از سال های ۱۳۷۸ با محدود شدن مسیر های افقی شهر و افزایش تهسیلات بانکی و قیمت زمین ما شاهد رشد سریع بلند مرتبه سازی در همدان هستیم و از سال ۱۳۸۰ این روند رشد شتابانی به خود گرفت (نوابخش و دیگران، ۱۳۸۹).

آسایش حرارتی

آسایش حرارتی عبارت است از احساس رضایت فرد از محیط مشخص. آسایش گرمایی نزد افراد گوناگون متفاوت است و بنابراین حالتی شخصی دارد، و غیر از وجود فیزیولوژی، جنبه های روان شناختی را نیز دربر می گیرد. محدودیت های آسایش گرمایی همگام با درجه سازگاری با محیط روانی-اجتماعی و اقلیم تغییر می کنند. به منظور احساس راحتی می بایست دمای درونی بدن در گستره محدود ۳۷-۳۶/۵ نگه داشته شود. فرایند های سوخت و ساز بدن موجب گرما می شوند و بدن باید برای حفظ دمای پایدار درونی، این گرما را از دست بدهد (کسمایی، ۱۳۸۷: ۱۴). آسایش حرارتی انسان به موقعیتی اطلاق می شود که انسان از نظر ذهنی و فکری در شرایط آسایش حرارتی قرار دارد. بسیاری از محققان فن را عقیده بر این است که خنثی بودن حرارتی تعبیر دقیق تری از آسایش حرارتی است، چرا که در چنین محیطی بدن انسان نه احساس سرما می کند نه احساس گرما، و نه احساس ناراحتی موضعی ناشی از تابش نامتقارن، کوران هوا، کف سرد اتاق، لباس ناهمگون و جز اینها. حفظ آسایش حرارتی، از تعادل دما میان بدن و محیط اطراف ناشی می گردد (Watson & Labas, 2006, 25). تعریف آسایش حرارتی از نظر انجمن مهندسان تاسیسات حرارتی و برودتی امریکا، وضعیتی از رضایت ذهنی انسان ها است که بر اساس آن ترجیح می دهد محیط نه گرم تر و نه خنک تر از آن باشد (Ashrae, 2001). موسسه رسمی مهندسان تاسیسات ساختمان انگلستان نیز آسایش حرارتی را رضایتمندی ذهنی از محیطی تعریف کرده است که انسان ها در آن احساس نارضایتی از وضعیت محیطی ندارند (Cibse, 1999).

تبیین چهار چوب نظری پژوهش

شناخت توانایی ها و پتانسیل های محیطی با توجه به محدودیت های موجود و بالقوه، نقش مهمی در برنامه ریزی محیطی ایفا می کند. همچنین از دوره باستان تا به حال تاثیرات آب و هوایی بر پدیده های انسانی همواره مورد توجه و مطالعه فیلسوفان و محققین و حتی عame مردم بوده است و در این زمینه حس کنگاره ای علمی بسیاری از آنها را برانگیخته و تحقیقاتی در این زمینه انجام داده اند که به شرح ذیل می باشد:

ارسطو (۳۲۲ق.م) و ابن خلدون (۷۳۲-۸۰۸ق.م) هر دو به تأثیرهای عمیق آب و هوا در همه فعالیت ها و تلاش های انسان اعتقاد داشتند. رکله (۱۸۳۰-۱۹۰۵) جغرافیدان فرانسوی آب و هوا را از عوامل بسیار موثر در هر محیط جغرافیایی دانست. ماهانی (۱۹۷۱) با استفاده از جدول مخصوص معیار آسایش و معماری اقلیمی را مورد توجه قرار داد. اولگی^۱ (۱۹۷۳) نموداری پیشنهاد داد که در آن نقش پدیده های جوی در آسایش انسان به تفکیک روشن بود. دما و رطوبت نسبی مهمترین فاکتور هایی بودند که به جهت اثر مستقیم آنها بر روی آسایش انسان، در جدول بیوکلیماتیک اولگی بر آنها تأکید شده است (رازجویان، ۱۳۸۷). منطقه آسایش و شرایط زیست اقلیمی مختلفی را در ارتباط با ۲ عنصر دما و رطوبت مشخص نمود، و باری تعیین شرایط زیست اقلیمی و نیازهای ساختمانی، متوسط بیشینه دما و کمینه رطوبت نسبی مورد استفاده قرار گرفت (کسمایی، ۱۳۷۲). اونز (۱۹۸۰) در کتاب خود به نام خانه سازی اقلیمی و آسایش بر اساس ۴ عنصر رطوبت نسبی، جربان هوا، فعالیت انسان و پوشак، راهکارهایی را برای تعیین آسایش اقلیمی ارائه نمود. چاندلر (۱۹۷۶) فعل و

انفعالات و پیچیده بین ساختمان‌ها و محیط خارج پیرامون آن را شناسایی کرده و وابستگی آن را به اوضاع اقلیمی بررسی نموده است. بودن و گراب^۳ نیز به بررسی آسایش حرارتی در ۵ شهر توئس از ۲ منطقه اقلیمی پرداختند. آنه در تحقیق خود از ۲۰۰ نفر در خصوص شرایط زندگی طبیعی خود در محل کار و محل زندگی در هر ماه از یک سال سوال کرده و نتایج را با شاخصهای حرارتی مقایسه کردند و نتایج بدست آمده نشان دهنده وجود ارتباط معنادار بین شرایط آسایش حرارتی اعلام شده با شاخص‌های آسایش حرارتی بوده است (Ola & Bogda, 2003).

مولوون گالوز و همکاران (۲۰۰۴) اطلس زیست اقلیمی مکریک را بر اساس تعریف و تعیین منطقه آسایش (معادله پیشنهادی آسیمز) به همراه چارت زیست اقلیمی اولگی و دیاگرام گیونی برای کنترل زیست اقلیم داخل ساختمان تهیه کردند (طاووسی و همکاران، ۱۳۸۷). توی و همکاران^۴ به مطالعه و تعیین شرایط آسایش بیوکلیماتیک در شهر ارزروم در سه منطقه روستایی، شهری و منطقه شهری جنگلی ترکیه پرداختند و نتیجه گرفتند که مناطق شهری جنگلی سازگاری پیشتری با شاخص‌های حرارتی مورد استفاده دارد (Toy, et.al., 2007).

در ایران محققان نیز در این زمینه اقدامات قابل توجهی انجام داده اند که می‌توان آنها را به شرح ذیل بیان نمود. عساکره و موحدی (۱۳۶۷) کاربرد دمای موثر را در طراحی اقلیمی و آسایش مورد مطالعه قرار داده اند. رازجویان (۱۳۶۷) آسایش و معماری مناسب با اقلیمی را در مناطق مختلف ایران بررسی نمود. کاویانی (۱۳۷۲) با استفاده از عناصر اقلیمی همچون دما، تابش، رطوبت، باد و ساعت آفتابی زیست اقلیمی انسانی ایران را بررسی نموده و نقشه مربوط به آن را مورد بررسی قرار داده است و با استفاده از داده‌های ۱۳۰ ایستگاه سینوپتیکی به بررسی شاخص‌های دمای موثر در سطح کشور پرداخته است که نتایج این تحقیق بیانگر این است که دمای موثر در نواحی شمالی، جنوبی، شرق، کشور بیشترین تأثیر را از دمای خشک می‌پذیرد (کاویانی، ۱۳۸۵). علیخانی (۱۳۷۲) نقش اقلیم را در طراحی ساختمان و مدیریت منابع، موردنبررسی قرار داده است. جهانبخش (۱۳۷۷) با استفاده از دمای موثر زیست اقلیم انسانی تبریز را مورد بررسی قرارداده است. معاونی (۱۳۸۰) آسایش اقلیمی را بر اساس معیار آسایش "استیدمن-تام" برای تعداد زیستگاه‌های ایران مورد بررسی قرار داده است.

ملک حسینی با استفاده از داده‌های ۴۰ ساله ایستگاه سینوپتیک اراک به بررسی اقلیم معماری منطقه بر اساس شاخص‌های مختلف پرداخته است. نتیج بدستآمده از این تحقیق بیانگر این است که در ۴۰ درصد از موقع سال برای ایجاد آسایش به وسایلگرماش و ۳۵ درصد از موقع سال برای ایجاد آسایش به وسایل سرمایشی و فقط ۲۵ درصد از موقع سال شرایط آسایش طبیعی حکام است (ملک حسینی، ۱۳۸۹). به منظور جلوگیری از تطویل کلام عاملی که از نظر محققان برجسته داخلی در آسایش حرارتی انسان تأثیر گذار است را به صورت جدول زیر ارائه می‌کنیم:

جدول ۱ - عوامل مؤثر بر آسایش حرارتی (منبع: نگارندگان)

محقق	عوامل مؤثر بر آسایش حرارتی
حیدری (۱۳۸۹)	دمای هوا - دمای تابشی - رطوبت - جریان هوا - نرخ فعالیت - لباس
پور دیهیمی (۱۳۹۰)	دمای هوا - دمای متوسط تشعشعی - رطوبت نسبی - سرعت جریان هوا
قیباکلو (۱۳۸۰ و ۱۳۸۹)	دمای هوا - دمای متوسط تشعشعی - رطوبت نسبی - جریان هوا
کسمائی (۱۳۸۷)	دمای هوا - تابش آفتاب - رطوبت هوا - باد
منشی زاده و همکاران (۱۳۹۱)	درجه حرارت هوا - رطوبت هوا - باد (میکرو اقلیم‌ها) - سطوح فعالیت - پوشاس
مرادی (۱۳۸۶)	دمای هوا - متوسط دمای تشعشعی - رطوبت - شدت جریان هوا

در پژوهش حاضر برای پرسش از شرایط آسایش ساکنین، با توجه به جمع بندی نظرات کارشناسان و صاحب نظران در این زمینه از چهار عامل دمای هوا، دمای تابشی، رطوبت و جریان هوا استفاده شده است.

مطالعه نمونه موردی

برای بررسی موضوع عنوان شده، شهر همدان به عنوان یک شهر واقع در اقلیم سرد و کوهستانی انتخاب شده که از بین ساختمان‌های بلند مرتبه آن دو ساختمان، برج پاستور و برج آریان به عنوان نمونه موردی بررسی قرار می‌گیرند، که قابل ذکر است برج پاستور به عنوان یک نمونه همخوان با شرایط اقلیمی و برج آریان یک نمونه کار شده با مصالح وارداتی، بررسی می‌شوند.

معرفی برج پاستور

برج اداری و تجاری پاستور یکی از اولین ساختمانهای بلندمرتبه شهر محسوب می‌شود که در قلب شهر همدان و در یکی از مهم‌ترین چهار راه‌های تجاری متنه‌ی به آرامگاه بوعالی سینا قرار گرفته است. دسترسی سریع و آسان به اصلی‌ترین خیابانهای شهر همدان یعنی خیابان میرزاده عشقی و پاستور این مجتمع را به لحاظ موقعیت به عنوان یکی از ممتاز‌ترین مجتمع‌های اداری، تجاری با* طبقه و حدود واحد اداری و* واحد تجاری مطرح نموده است که روزانه توجه بسیاری از شهروندان را برای خرید و انجام فعالیت‌های مرتبه به خود جلب می‌کند. این ساختمان دارای نمای سنگ گرانیت و پنجره‌های تقریباً کوچکی است که با توجه به اقلیم و بوم منطقه ساخته شده است.

سنگ

تولید و مصرف سنگ‌های تزئینی و نما در ایران دارای تاریخچه‌ای طولانی است. استفاده از سنگ در هزاره‌های نخست شکل گیری تمدن در سرزمین ایران، چه به عنوان سنگ‌های ساختمانی و چه سنگ‌های تزئینی داخل بنها مرسوم بوده است. آثار بجا مانده از مصرف چنین سنگ‌هایی در تخت جمشید، پاسارگاد، تخت سلیمان و بسیاری از بناهای ساسانی و بناهای اسلامی تا امروز در سرزمین ایران پراکنده است.

سنگ‌های ساختمانی (تزئینی و نما) را بطورکلی در پنج گروه تقسیم بندی می‌کنند:

۱- گروه گرانیت، ۲- گروه سنگ‌های سبز، ۳- گروه سنگ آهک، ۴- گروه ماسه سنگ، ۵- گروه سنگ لوح.

تصویر ۱- برج پاستور (منبع نگارنده‌گان)

گروه گرانیت

[گرانیت (تعریف تجاری) یا آذرین (دگرگونی)] با دانه‌ای مشخص، معمولاً با رنگی از صورتی گرفته تا خاکستری روشن یا تیره موجود می‌باشد. گرانیتهای تحت عنوان گرانیت‌های سیاه نیز در بازار وجود دارند که شامل سنگ‌های آذرین درونی و بیرونی مانند گابریت، بازالت و... می‌باشند. در عمل گرانیت‌ها انواع سنگ‌های آذرینی هستند که قابلیت قواره دهی، برش، ساب و صیقل را داشته باشند و به طورکلی جز سنگ‌های سخت محسوب می‌شوند.

معرفی برج آریان

برج آریان در ۱۷ طبقه و ۲ طبقه پارکینگ و ۱۲ طبقه مسکونی قرار گرفته که حدود ۸۰ واحد اداری و ۵۰ واحد تجاری نیز در آن در نظر گرفته شده است. که در حد فاصل میدان آرامگاه بوعالی سینا و میدان جهاد در خیابان بوعالی بالا قرار گرفته است. به عبارت ساده‌تر این

پروژه عظیم در رینگ دوم شهر و در اصلی ترین و لوکس ترین خیابان تجاری همدان واقع شده است که در چند سال گذشته رفته به لیل افزایش میزان تراکم و ازدحام جمعیت در رینگ اول شهر و کاهش نقش خیابان بوعی پائین که در روند کلی رشد شهرهایی با ساختار شعاعی به چشم می خورد مورد توجه بسیاری از مردم چهت خرید نیازهای لوکس و همچنین گذران اوقات فراغت جوانان قرار گرفته شده است. این بنا با نمایی از جنس شیشه و ورقهای آلومینیومی پوشیده شده است که در ادامه به تعریف مختصی از این جنس مصالح خواهیم پرداخت. نماهای شیشه ای از دوران مدرن به عنوان پوشش ساختمانها به کار رفتند. هدف از اجرای نماهای شیشه ای، کاهش بار مرده ساختمانهای بلند، سرعت بخشیدن به اجرا، تامین دید یکپارچه از مناظر بیرون برای ساکنین داخل، ایجاد حس ادغام محیط داخل و خارج، انجام احساس سبکی و ظرافت در ساختمان از دید یک ناظر شهری و نمایش زندگی درون ساختمان از بیرون بدنبال روشن و خاموش شدن چراغهای داخلی در طول شبانه روز بود. اما نماهای شیشه ای به علت ضخامت کم و مقاومت هدایت حرارتی اندک، مشکلات حرارتی فراوانی را برای ساکنین فراهم می آورند.

تصویر ۲- برج آریان (منبع نگارندگان)

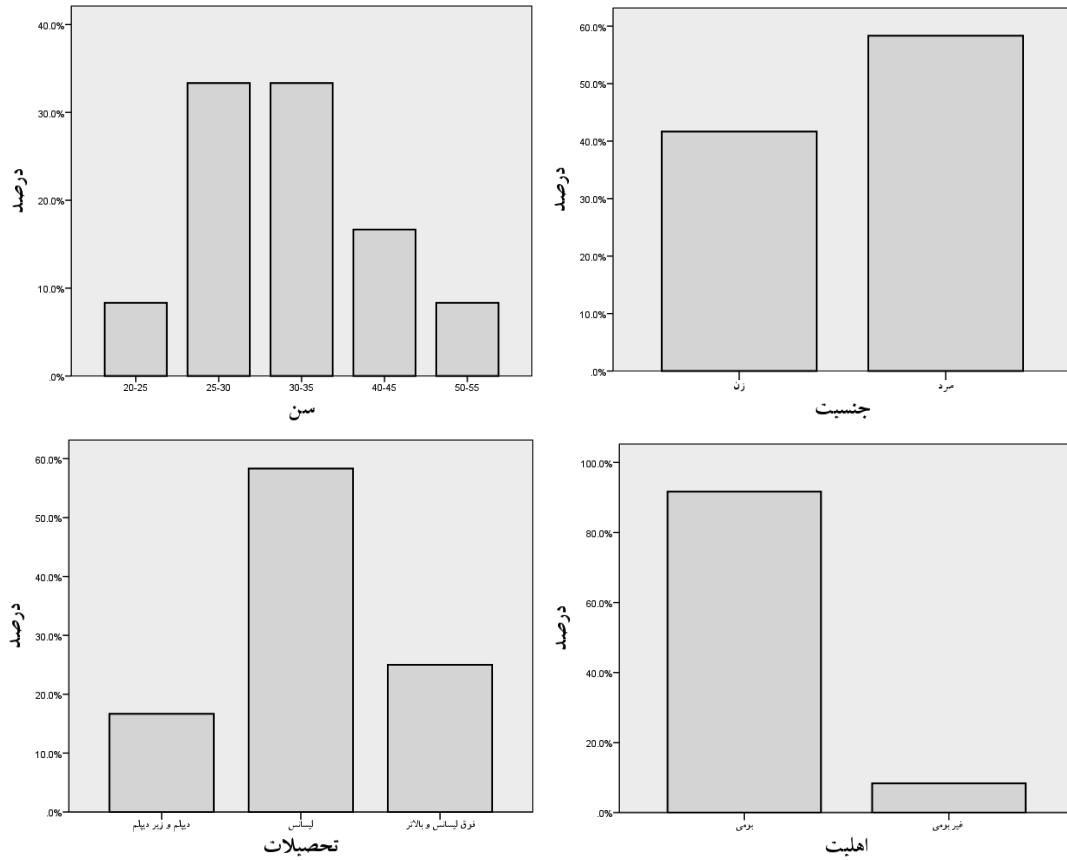

نماهای شیشه ای در صورتی که سایبان خارجی مناسب برای آنها پیش بینی نشده باشد، در اوقات گرم و معتدل سال به علت تابش آفتاب به فضای داخل، سبب افزایش بیش از حد دمای داخل می شوند. همچنین به علت مقاومت هدایت حرارتی کم، دمای سطح نما در اوقات سرد نزدیک به دمای محیط خارج بوده و بدن افراد مستقر در نزدیکی نما از طریق تشعشع با نما تبادل حرارت کرده و ساکنین احساس عدم آسایش حرارتی خواهند نمود. اگرچه اکنون انواع گوناگون شیشه هایی ساخته شده اند که جاذب حرارت بوده و از ورود تابش خورشید به داخل جلوگیری می کنند و یا شیشه های دو جداره ای وجود دارند که مقاومت حرارتی بهتری نسبت به شیشه های یک جداره دارند، اما با این حال هنوز هم نماهای شیشه ای نسبت به سایر مصالح ساختمانی دارای ضریب هدایت حرارت زیاد بوده و باعث اتلاف حرارت زیاد می شوند (حیری، فیاض، ۱۳۷۸).

نمونه آماری و طرح پرسشنامه

همچنان که در تصویر (۱) مشاهده می شود، اطلاعات توصیفی و ویژگی های پاسخ دهندهان آورده شده است، ۵۸ درصد از پاسخ گویان مرد هستند. سطح سواد پاسخ دهندهان نیز آورده شده است؛ حدود ۱۶/۶۷ درصد پاسخ دهندهان سطح سواد دیبلم و کمتر از دیبلم داشتند، حدود ۵۸/۳۳ درصد از پاسخ دهندهان لیسانس بودند، ۲۵ درصد نیز در مقاطع بالاتر بودند، نشان دهنده این نکته است که پاسخ دهندهان از لحاظ سواد در سطح بالایی قرار دارند.

تصویر ۲- ویژگی های فردی پاسخ گویان

به طور کلی از ۴ عامل اصلی تحقیق، تعداد ۱۶ سوال طرح شد که همانطور که در روش تحقیق نیز بیان شد، پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت^۶ طراحی شد. حجم نمونه براساس واریانس محاسبه شده از ۲۰ پرسشنامه مقدماتی در جامعه آماری ۱۰۰۰ نفری مفروض در برج های پاستور و آرین همدان در یک ساعت خاص با سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای ۰/۰۷ از فرمول زیر محاسبه گردید.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right]} = 277$$

با توجه به لزوم توجه به پایایی تحلیل ها در پرسشنامه های مورد نظر، میزان این شاخص با توجه به آماره آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفت که به صورت زیر می باشد:

پایایی تحلیل های آماری	
آلفای کرونباخ	تعداد آیتم ها
.۰/۷۳۲	۱۶

همانطور که مشخص است مقدار این آماره بیشتر از ۰.۷۰ می باشد که این امر بیانگر پایا و مورد اطمینان بودن پرسشنامه مورد نظر به منظور تحلیل های بعدی می باشد.

تحلیل یافته‌های تحقیق

مقایسه مؤلفه دما بین برج پاستور و آرین

در این قسمت با محاسبه میانگین نمرات هر یک از مؤلفه‌های شاخص دما در میزان آسایش ساکنان و همچنین مجموع درصد پاسخ‌های موافق و بسیار موافق با هر یک از گوییده‌ها، مؤلفه‌های شاخص دمادرو ساختمان مورد بررسی اولویت بندۀ شده است؛ در ادامه میانگین مشاهده شده نمرات شاخص دما در دو ساختمان آرین و پاستور با یکدیگر مقایسه می‌کنیم تا مشخص شود اختلاف معناداری بین شاخص مورد نظر در این دو مکان مختلف وجود دارد یا خیر. بهمین منظور از آزمون t دو نمونه مستقل برای رسیدن به این هدف استفاده خواهیم کرد. این آزمون، میانگین دو گروه از پاسخگویان را دو حالت متفاوت با یکدیگر مقایسه می‌کند. از این آزمون برای محاسبه فاصله اطمینان و یا آزمون فرضیه تفاوت میانگین یک متغیر استفاده می‌شود. در این آزمون ها فرض آماری به صورت زیر مطرح می‌شوند:

$$\begin{cases} H_0: \mu_1 = \mu_2 \\ H_1: \mu_1 \neq \mu_2 \end{cases}$$

فرض صفر در واقع بیان می‌کند که اختلاف معنی داری (زیادی) بین میانگین دو گروه یک و دو وجود ندارد چنانچه آزمون t منجر به رد SPSS19 فرض صفر می‌گردد یعنی بین دو گروه اختلاف زیادی وجود دارد. با توجه به نکات گفته شده پس از آماده‌سازی داده‌ها در عملیات تحلیل با استفاده از آزمون مورد نظر انجام شد که خروجی نتایج به صورت جدول ۱ و ۲ می‌باشد.

جدول ۱- جدول گروههای آماری مرتبط با مؤلفه دما (منبع: نگارنده‌گان)

انحراف معیار	میانگین نمره	تعداد افراد	تعداد افراد	شاخص
۰.۳۹۷	۱۴.۲۵	۲۷۷	۵۰۰	پاستور
۰.۶۶۹	۹.۸۷		۵۰۰	آرین

همان‌طور که مشخص است میانگین نمرات در برج پاستور و آرین برای دما به ترتیب برابر ۱۴.۲۵ و ۹.۸۷ می‌باشد و انحراف معیار این دو نمونه نیز هر کدام به ترتیب ۰.۳۹۷ و ۰.۶۶۹ می‌باشد. اولین مرحله در تفسیر آزمون t دو نمونه مستقل بررسی وجود تفاوت معنادار دو گروه در دو شرایط متفاوت می‌باشد که سطح معناداری در این قسمت می‌تواند ملاک مناسبی برای سنجش این مهم می‌باشد. همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشخص است با توجه به مقدار سطح معناداری که برابر ۰/۰۵ می‌باشد، نشان دهنده وجود تفاوت معنادار در مؤلفه دما بین دو ساختمان می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که با ۹۵ درصد اطمینان برج پاستور وضعیت مناسب‌تری را نسبت به آرین در رابطه با مؤلفه دمایی دارد که به نظر می‌رسد دلیل این امر به کارگیری مصالح متناسب با اقلیم شهر همدان در برج پاستور می‌باشد.

جدول ۲- آزمون T دو نمونه مستقل در رابطه با شاخص دما (منبع: نگارنده‌گان)

اختلاف میانگین در سطح اطمینان %۹۵	sig دو طرفه	سطح معنی‌داری	درجه آزادی Df	مقدار t	شاخص رطوبت
حد بالایی	حد پایینی				
۱.۱۲۳	-۱.۹۹۰	۰.۵۸۰	۰.۰۵۰	۵۸	-۰.۵۵۷
۱.۱۳۱	-۱.۹۹۸			۴۷.۲۱۸	-۰.۵۵۷

مقایسه مؤلفه رطوبت

در ادامه میانگین مشاهده شده نمرات شاخص رطوبت در دو ساختمان را با یکدیگر مقایسه می‌کنیم تا مشخص شود اختلاف معناداری بین شاخص مورد نظر در این دو مکان مختلف وجود دارد یا خیر. بهمین منظور از آزمون t دو نمونه مستقل برای رسیدن به این هدف استفاده خواهیم کرد.

جدول ۳- جدول گروههای آماری مرتبط با مؤلفه رطوبت (منبع: نگارنده‌گان)

انحراف معیار	میانگین نمره	تعداد افراد	تعداد افراد	شاخص
۳.۲۰۳	۱۲.۱۳	۲۷۷	۵۰۰	برج پاستور
۳.۲۹۷	۱۳.۶۰		۵۰۰	برج آرین

مولفه‌های رطوبت

همان‌طور که مشخص است میانگین نمرات در برج پاستور و آرین برای شاخص رطوبت به ترتیب برابر ۱۲.۱۳ و ۱۳.۶۰ می‌باشد و انحراف معیار این دو نمونه نیز هر کدام به ترتیب ۳.۲۹۷ و ۳.۲۰۳ می‌باشد.

جدول ۴-آزمون T دو نمونه مستقل در رابطه با شاخص رطوبت (منبع: نگارندگان)

اختلاف میانگین در سطح اطمینان %۹۵	sig دو طرفه	سطح معنی‌داری	درجه آزادی Df	مقدار t	شاخص رطوبت
حد بالایی حد پایینی					
۱.۲۱۳	-۰.۱۴۶	۰.۵۸۰	۰.۶۰۹	۵۸	-۰.۵۵۷ با فرض واریانس برابر
۱.۲۱۳	-۰.۱۴۶	۰.۵۸۰	۰.۵۷۹.۹۵۱	-۰.۵۵۷	با فرض واریانس نامساوی

همان‌طور که در جدول ۴ مشخص است با توجه به مقدار سطح معناداری که برابر ۰/۶۰۹ ($p > 0.05$) می‌باشد، از این رو این شاخص وضعیت نسبتاً مناسبی را در دو نمونه دارا می‌باشد و تفاوت معناداری بین این شاخص از نظر میزان رطوبت در ساختمان‌ها مشاهده نمی‌شود.

مقایسه مؤلفه تابش در دو نمونه

در این مؤلفه نیز مانند دو فاکتور قبلی ابتدا مقدار میانگین را محاسبه می‌کنیم.

جدول ۵-جدول گروههای آماری مرتبط با مؤلفه تابش (منبع: نگارندگان)

انحراف معیار	میانگین نمره	تعداد افراد	شاخص
۰.۳۴۰	۱۳.۳۳	۲۷۷	برج پاستور
۰.۴۷۵	۹.۷۰	۵۰۰	برج آرین

همان‌طور که مشخص است میانگین نمرات در برج پاستور و آرین به ترتیب برابر ۱۳.۳۳ و ۹.۷۰ می‌باشد و انحراف معیار این دو نمونه نیز هر کدام به ترتیب ۰/۳۴۰ و ۰/۴۷۵ می‌باشد.

جدول ۶-آزمون T دو نمونه مستقل در رابطه با شاخص تابش (منبع: نگارندگان)

اختلاف میانگین در سطح اطمینان %۹۵	sig دو طرفه	سطح معنی‌داری	درجه آزادی Df	مقدار t	شاخص تابش
حد بالایی حد پایینی					
۲.۸۰۳	۰.۴۶۴	۰.۰۰۳۵	۰.۰۰۷	۵۸	۲.۷۹۶ با فرض واریانس برابر
۲.۸۰۵	۰.۴۶۱	۰.۰۰۷	۰.۵۲.۵۵۰	۲.۷۹۶	با فرض واریانس نامساوی

همان‌طور که در جدول (۶) مشخص است با توجه به مقدار سطح معناداری که پایین‌تر از ۰/۰۵ می‌باشد لذا تفاوت معناداری بین دو ساختمان در رابطه با شاخص تابش وجود دارد. همان‌طور که از مقدار میانگین‌ها مشخص است، ساکنان برج پاستور وضعیت بهتری را از نظر متغیرهای تابشی نسبت به برج آرین تجربه می‌کنند که در توجیه این امر می‌توان به اندازیه مناسب بازشوها در ساختمان پاستور اشاره کرد.

مقایسه مؤلفه جریان هوای فرایند محاسبه آماری را مانند نمونه‌های پیشین ادامه می‌دهیم.

جدول ۷-جدول گروههای آماری مرتبط با مؤلفه جریان هوای (منبع: نگارندگان)

انحراف معیار	میانگین نمره	تعداد افراد	شاخص
۰.۵۴۲	۱۴.۲۵	۲۷۷	برج پاستور
۰.۳۲۱	۶.۴۵	۵۰۰	برج آرین

همان طور که مشخص است میانگین نمرات در برج پاستور و آرین در رابطه با شاخص جریان هوایی به ترتیب برابر ۱۴.۲۵ و ۱۴.۴۵ ع.می باشد و انحراف معیار این دو نمونه نیز هر کدام به ترتیب ۰/۵۴۲ و ۰/۳۲۱ می باشد.

جدول ۸- آزمون T دو نمونه مستقل در رابطه با شاخص جریان هوا (منبع: نگارنده‌گان)

اختلاف میانگین در سطح اطمینان %۹۵		sig دو طرفه	سطح معنی‌داری	درجه آزادی Df	مقدار t	شاخص تابش
حد بالایی	حد پایینی					
۲.۱۲۵	۱.۳۵۶	۰۰۰۲	۶۵	۳.۴۴۲	با فرض واریانس برابر
۲.۲۳۲	۱.۵۶۸		۰۰۰۲	۵۲.۵۵۰	۳.۵۴۳	با فرض واریانس نامساوی

همان طور که در جدول ۸ مشخص است با توجه به مقدار سطح معناداری که پایین‌تر از ۰/۰۵ می باشد لذا تفاوت معناداری بین دو ساختمان در رابطه با شاخص جریان هوایی وجود دارد. همان‌طور که از مقدار میانگین‌ها مشخص است برج آرین از نظر جریان هوایی به شدت آسیب‌پذیر است. احتمال دارد دلیل اصلی این امر نفوذ هوای سرد از درز و مصالح مورد استفاده باشد.

نتیجه‌گیری

بهبود کیفیت معماری در طراحی پایدار در راستای نیل به یک هدف صورت می‌گیرد و آن هم آسایش است. نکته مهمی که در این نوع معماری مورد توجه قرار می‌گیرد آن است که تمامی عوامل دخیل در آسایش مرتبط با هم و به صورت یک سیستم واحد در نظر گرفته می‌شود. آنچه زیر مجموعه آسایش در معنای عام آن قرار می‌گیرد عبارتند از: آسایش، آرامش، امنیت، سلامت(کیومرثی، ۱۳۸۰). مطالعه اخیر که جهت یافتن رابطه وضعیت آسایش حرارتی ساکنین و مصالح به کار رفته در ساختمان هایی‌بلند مرتبه در شهر همدان صورت پذیرفته، و با استفاده از طرح پرسشنامه و نظر سنجی از ساکنین آنها انجام پذیرفته است، نتایج ذیل حاصل گردیده است. در دو برج پاستور و آریان که با مصالح متفاوت کار شده است، چهار عامل دما، رطوبت، تابش، جریان هوا مورد بررسی قرار گرفته که اولین عامل دما، ساکنین برج پاستور نسبت به ساکنین برج آریان در فصول مختلف سال دارای شرایط آسایش بهتری بودند. در عامل رطوبت تفاوت چندانی دیده نمی شد و در شاخص تابش باز هم ساکنین برج پاستور وضعیت مناسب تری داشتند، در شاخص جریان هوا ساکنین برج آریان وضعیت بسیار نامناسبی دارند.

در نهایت ذکر این نکته ضروری است که در وضعیت امروز استفاده مطلوب از مصالح یومی و سازگاری با محیط طبیعی به عنوان یکی از بهترین روش‌های طراحی می‌شود، پژوهش حاضر نشان می‌دهد که طراحی هدفمند و مطابق با شرایط زیست اقلیمی و توجه به بوم و معماری منطقه می‌تواند تأثیری مطلوب و حیاتی در زمینه حفظ آسایش ساکنین داشته باشد و قابل ذکر است که در این میان نقش نهادهای تصمیم‌گیری و سیستم مدیریت شهری به عنوان متولی و تصمیم‌گیر در رابطه با تعیین مصالح مجاز مورد استفاده در ساختمان‌های بلند مرتبه حائز اهمیت است.

پی‌نوشت:

- 1) Olgayay
- 2) Givoni
- 3) Bouden,C., Ghrab,N
- 4) Olu Ola., O. Bogda M
- 5) Toy,S., Yilmaz, S., Yilmaz, H
- 6) Likert Scale

فهرست مراجع

۱. پیشینه ساختمان‌های بلند در ایران(۱۳۷۴). فصل نامه آبادی، سال پنجم، شماره ۱۸.
۲. حیدری، ش و غفاری جباری، ش (۱۳۸۹). منطقه راحتی حرارتی در اقلیم سرد و خشک ایران. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴۴، ص ۳۷-۴۲.
۳. رازجویان، م (۱۳۸۷). آسایش به وسیله معماری همساز با اقلیم (چاپ دوم). تهران: انتشارات شهید بهشتی.
۴. رازجویان، م (۱۳۸۷). آسایش در پناه باد(چاپ دوم). تهران: انتشارات شهید بهشتی.

۵. رضایی حریری، م و فیاض، ر (۱۳۷۸). تاثیر نماهای شیشه ای دو جداره بر شرایط حرارتی داخل ساختمان. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۶.
۶. صفوی، ی (۱۳۸۰). ملاحظاتی بر بلند مرتبه سازی در تهران. مجله رشد آموزش جغرافیا، شماره ۵۸، ص ۲۹-۱۸.
۷. طاووسی، ت؛ عطایی، ھ و کاظمی، آ (۱۳۸۷). اقلیم و معماری مدارس نوساز شهر اصفهان. مجله جغرافیا و توسعه، دوره ۲، شماره ۱۱، ص ۹۷-۱۱۳.
۸. طاهباز، م؛ جلیلیان (۱۳۸۴). نقش جداره های ساختمان در تأمین آسایش حرارتی ساکنین و کاهش مصرف انرژی های فسیلی چهارمین همایش بین المللی بهینه سازی مصرف سوخت در ساختمان، تهران.
۹. کاویانی، م (۱۳۷۲). بررسی و تهیه نقشه زیست اقلیم انسانی ایران. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۸.
۱۰. کسمائی، م (۱۳۸۷). اقلیم و معماری. تهران: انتشارات خاک.
۱۱. کسمائی، م (۱۳۷۷). پهنه بندی اقلیمی ایران مسکن و محیط مسکونی. تهران: انتشارات مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
۱۲. کسمائی، م (۱۳۷۷). اقلیم و معماری. تهران: انتشارات بازتاب.
۱۳. مشکینی، ا (۱۳۸۰). تاثیرات کالبدی ساختمانهای بلند در شهر زنجان. دومین همایش بین المللی ساختمان های بلند، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.
۱۴. ملک حسینی، ع؛ ملکی، ع (۱۳۸۹). اثرات اقلیم بر معماری سنتی و مدرن شهر اراک. فصلنامه آمایش محیط، دوره ۳، شماره ۱۱، ص ۱۳۳-۱۵۵.
۱۵. نوابخش، م و رحمانی، م (۱۳۸۹). آسیب شناسی برج سازی در آودگی کالبدی محیط زیست فضاهای شهری. مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۲، شماره ۱، ص ۱۶۳-۱۷۷.

- 16.Ashrae handbook, fundamental(2001). American Society of Heating, Refrigerating and Air Conditioning Engineers, Inc, Atlanta.
- 17.Bouden,C.,Ghrab,N. (2005). An adaptive thermal comfort model for the Tunisian context A field study result. Energy and Buildings,Vol.37:952-963
- 18.Cibse Guide A, Environmental design (19). The Chartered Instiution of Building Services Engineering. yale press, London.
- 19.Givoni,B. (1976). man, climate and architecture. Applied Science Publishers Ltd. London.
- 20.Leicester city council(2007). Tall Buildings Supplementary Planning Document.
- 21.Mayor of London.(2001). Interim strategic planning guidance on tall buildings. strategic views and the skyline in London.
- 22.Olgay, Victor,(1973).Design with climate, Princeton University.Press Princeton, New jersey.
- 23.Olu Ola., O.Bogda M., prucnal,O.(2003). choice of thermal index for architectural design with climate in nigeri. Habitat international,44:63-83
- 24.Toy,S., Yilmaz,H.(2007). Determination of bioclimatic comfort in three different land uses in the city of Erzurum. turkey. Building and Environment, 42:1315-1318.
- 25.Watson,D.,& Labs,K.(2006). Bioclimatic Design at the Site Planning Scale,In D, Watson,&a, Plattus. Time saver forurban design (PP.4.8-1). McGrow-Hill.
- 26.Westminster City Hall.(2009). Views and Tall Buildings.City Management Plan workshop briefing notes.